

RØDE FANE

Nr. 3-86 Kr. 29,-

Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt

IDEOLOGI

Klipp & kommentar

LESBISK SKRIVEKUNST

«Feiring av lesbisk skrivekunst» er tittelen på et arrangement på Kvinnehuset, 25. juni, som et ledd i den «Andre internasjonale Kvinnebokmesse.» Kveldens hovedattraksjon blir forfatterne egen opplesning av egne tekster i dikt og prosa leser vi i «Løvetann» 2/86.

Alle som har hovedtema lesbisk kjærlighet eller sterke følelser mellom kvinner er invitert, og det kommer til å bli en sterk markering, for i alt nitten forfattere har sagt ja til å komme. Den internasjonale Kvinnebokmessa

2nd INTERNATIONAL FEMINIST

BOOK FAIR OSLO / 1986

byr for øvrig på en rekke arrangementer, dels på Blindern og dels på Black Box i sentrum, melder Løvetann som oppfordrer (med Røde Faner tilslutning) alle kvinner til å slutte opp om begivenheten.

RASISME OG MIDT-ØSTEN

Hva er egentlig grunnen til at vestlige massemedier stadig blir mer og mer fiendtlig overfor landene i midt-østen? Spørsmålet stilles i lederen i S.O.S. Maga-

sinet 1/86, tidligere Immigranten. ...Vi ser at vestens fiendtlighet kun retter seg mot den Islam som ikke tjener vestens formål. Nasers motarbeiding av vesten i Suez-konflikten, amerikansk gisseldrama i Iran, Gadaffis støtte til anti-amerikanske grupper i midt-østen osv., — alt i en politisk sammenheng som i følge vesten er anti-vestlig.

De som arbeider for å fremme vestens økonomiske interesser trenger ideologisk støtte — argumenter som tjener saken, uansett på vilken bekostning...

TEATRENE FRAMTID

Regionteaterideen fyller femten år, i det Hålogaland teater som det første regionteater i Norge kan feire dette årsjubileum til høsten. Slik starter Jens Harald Eilertsen sin leder i tidsskriftet Teater og film i nord, og fortsetter;

Etter at utviklinga gikk fort i sytti-åra, har på mange måter åttiåra vært preget av stagnasjon og stadig større frustrasjon på små utkantteatre.

Framtidens nordnorske teater er imidlertid avhengig av at ressurser tilføres institusjonene, slik at de kan bli istand til å utvikle seg til det beste for det nordnorske publikum.

PRIVATISERING I SKOLEN

I Skoleforum nr.7 i år hevder Anders Frivold at den nye privatskoleloven åpner for støtte til private «eliteskoler».

...Den største faren i Norge for å forhindre en uønsket privatisering av skoleverket er lønns- og arbeidsforholdene til de ansatte. Det synes helt klart at dersom man ikke bedrer lønns- og arbeidsvilkårene til offentlig ansatte innen visse sektorer radikalt, vil man oppleve en faneflukt og en manglende rekruttering til de berørte yrker.

PIANISTEN SOM VENDTE HJEM

Den nå 81 år gamle pianisten Vladimir Horowitz har returnert til Sovjet og gitt sin første «forestilling» etter mange års utlendighet, melder tidsskriftet Time fra 5.mai. Bladet forteller i dramatiske vendinger om unggutten på 21 som for 61 år siden pakket sin koffert med et halvt dusin sommerfugl-slips (?), adskillige par strømper og forlot landet med mer enn en neve dollar gjemt i sine blankpolerte sko. Funksjonærene var så bære da den unge berømte pianisten ankom flyplassen at de kun kasta et kort blikk på papirene, flokket seg rundt ham og en utbrøt; Dra

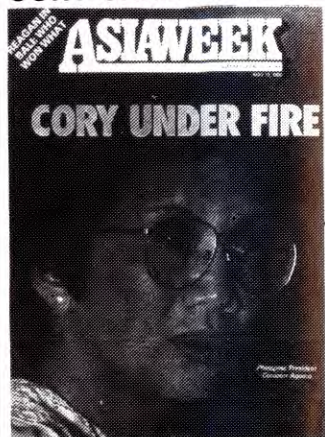
å spill for de rike «over the» og fyll lomma dine med dollar, men kom tilbake og spill for oss når lommene er fulle og glem aldri hjemlandet.

Om Vladimir Horowitz glemte ikke. Jeg måtte tilbake til mitt hjemland før jeg dør og få tilbake en Aristotelisk enhet i mitt liv. Etter lengre passasjer om Horowitz luksusliv, hans forståelse for Sovjet til tross for et ikke-kommunistisk

standpunkt, og en inngående analyse av pianistens teknikk og evne til å gjøre et hvert musikkstykke til en ny oppdagelse, spør «TIME» hva som skiller Horowitz fra alle andre nålevende og pianister i dette århundre? Horowitz var unik, folkets røst og hadde alt da han var på sitt beste, applauderer TIME.

Kan Klassekampens musikkannmelder Erik Jahr hjelpe?

CORY UNDER ILD

Det er blitt svært vanskelig, utbrøt Cory Aquino i et intervju med Asiaweek (11.mai) på spørsmål om regjeringssituasjonen på Filippinene. Hun sier videre at økonomien og opprøret representerer de ti hovedproblemene, men er fornøyd med innfriing av valgløfter som løslatelse av politiske fanger.

På spørsmål om uenigheter i regjeringa, svarer Aquino at sammenligna med Marcos som bestemte alt sjøl, er det naturligvis stor forskjell, men at diskusjonen er åpen og en forutsetning for å få det beste program.

Aquinos ønsker for de første seks månedene er å opprette arbeidsplasser slik at folk ser de gjorde rett da de risikerte sine liv i den ferdige revolusjonen, skriver altså «ASIaweek» som ikke spanderer noe spørsmål om opposisjonen til venstre.

RØDE FANE

INNHold

Klipp og kommentar	s. 2
Innhold	s. 3
LEDER:	
IDEOLOGI OG FRIHET	s. 4
IDEOLOGI	
«Høyre» og venstresida, av Benito Scocozza	s. 5
av Benito Scocozza	s. 6
Kvinnene ser hele arbeiderklassens interesser, av Jorun Gulbrandsen	s. 14
Islam og marxismen, av Bjørgulv Braanen og Per Lund	s. 18
Heraklit, av Anders Nilsson	s. 24
NEW AGE	s. 27
Relativt relevante realiteter, av Lars Simonsen	s. 26
I den beste av parallelle verdener, av Göran Sommardal	s. 36
Den postmoderne ånd, av Petter Nordahl	s. 43
DEBATT:	
Noen få enkle slutninger, av Sjur Tveit	s. 47
ANMELDELSER:	
Mykt diktatur, av Erik Ness	s. 50

«HØYRE» OG VENSTRESIDA

Benito Scocozza hevder at arbeiderklassen er oppsplitta og ikke oppfatter seg sjøl som klasse. Høy-

redreininga i samfunnet har også en rekke andre konsekvenser for klassekampen og det kommunistiske partiet.

SIDE 6

NY KLASSE — NYE TANKER

Det er kvinnene i arbeiderklassen som ser klassens objektive interesser, hevder Jorun Gulbrandsen. Hun viser hvordan kvinners livssituasjon gjør kravet om nomalarbeidsdagen til krav om 6 timers dagen.

SIDE 14

NEW AGE

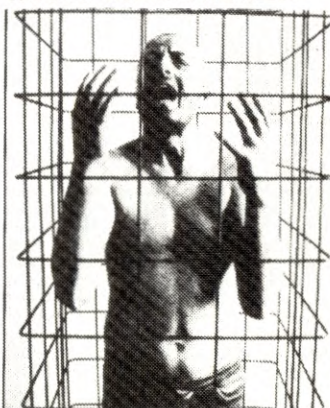
En filosofisk retning som blant annet framstilles som en ny helhetstenking blir via stor oppmerksomhet gjennom to artikler av

henholdvis Lars Simonsen og Göran Sommardal.

SIDE 27

SKJULTE MAKT-MEKANISMER

Erik Ness anmelder ei hovedfagsoppgave i Sosialogi som omhandler samarbeidsmekanismer på bedriften. Vår anmelder gir beste karakter.

SIDE 50

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes Kommunistparti
(marxist-leninistene)

Bestill fra:
Røde Fanes distribusjon,
Boks 83 Bryn, Oslo 6.

Adresse redaksjonen:
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5
Postgiro nr. 2 20 84 78.
Telefon: (02) 38 42 50

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Trond Christoffersen
Trykt hos A/S Reprografisk
industri

NR. 3 — 1986 — 15. årg.
ABONNEMENT: 160 kr. pr. år

ISSN 0332-7892

IDEOLOGI OG FRIHET

□□ Den offentlige borgerlige debatt om ideologi kan virke dum. Ofte er det fordi den er dum. En tilsynelatende radikal holdning blir da å overse den, og i stedet vie seg kun til jordnær klassekamp. Men det er også dumt.

□□ Kampen om ideene foregår hele tida, og den bidrar til å gi historia dens form. Ettersom kommunistene er historiereformere, bør idé-kampen interessere oss.

□□ Vi kan ikke overse at i store deler av den muslimske verden er religionen Islam blitt ideologi og samlingsmerke for en svær historisk kamp mot imperialismen. Idé-kampen er også av betydning hvis det er sånn at de samme kreftene som har skapt «jeg»-bølga og YAP-kulturen, har ført til postmodernismen i litteratur, billedkunst og arkitektur i intellektuelle miljøer. Tilsvarende bør en filosofi som hevder at kjernefysikken har gjort oppdagelser som velter det vitenskapelige verdensbildet og den materialistiske filosofien, undersøkes og møtes av marxismen. Kampen i de internasjonale intellektuelle miljøene har en egenverdi. Det var tross alt svært bra at mange intellektuelle vendte seg til marxismen og klassekampen i 60- og 70-åra. Og det er negativt om de i dag går i retning av individualisme, høyrepolitikk og mystikk. Mao hadde rett i at «uten ideologisk kamp dør marxismen».

□□ I dagens Norge er det en ideologisk kamp som raser med særlig stor styrke. Den føres av borgerskapet. Det er en kamp for den gamle gode liberalismen. Frihet

heter det. Fra offentlig byråkrati og regulering av økonomien. Frihet fra boligkooperasjonen formynderi til selveierdemokrati. Frihet fra normalarbeidsdag og

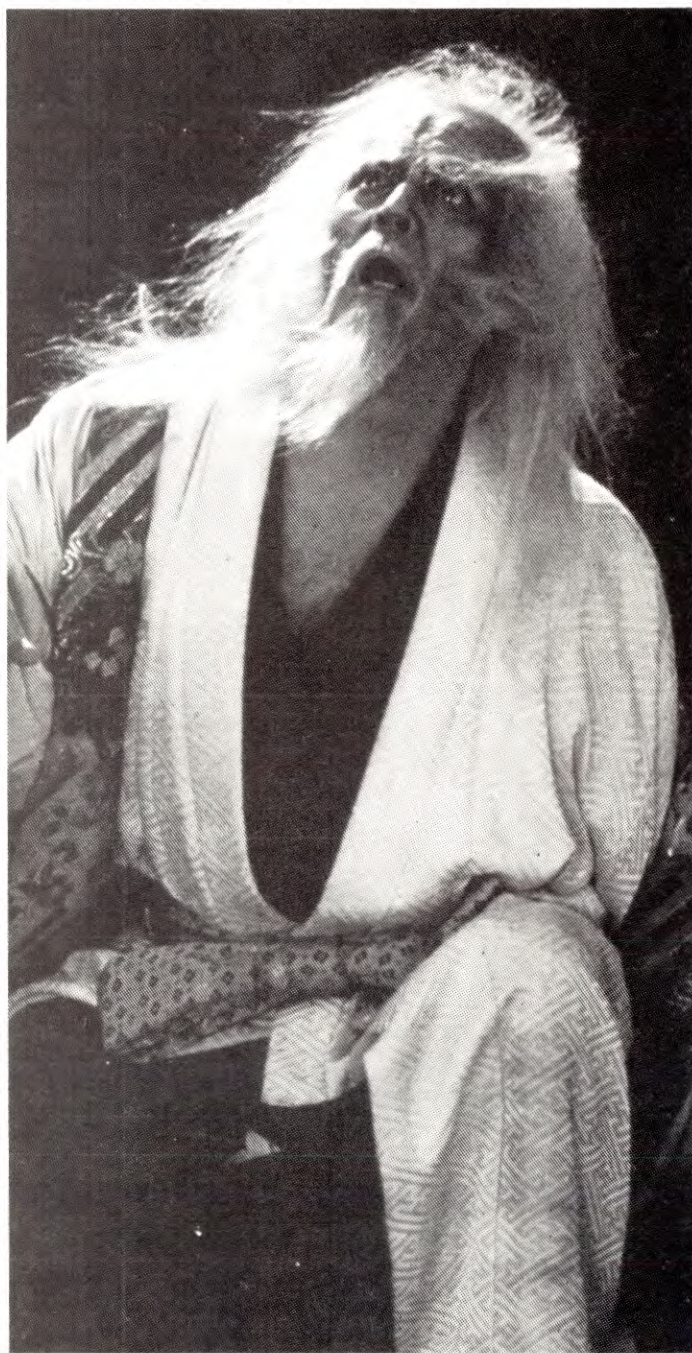
til fleksibel arbeidstid og et åpnere samfunn. Frihet fra fagforeninger.

□□ DNAs frihetskampanje kan vi ta som bevis for at gjenopplivinga av liberalismen er mer enn gammelt støv. Denne kampanjen forener agitasjon for velferdsstaten som nordmenn tross alt er glad i, med mange av de samme frihets og fleksibilitets paroler som blir kjørt fra Høyre. Denne sosialdemokratiske liberalismen kan godt vise seg vel så effektiv for kapitalismens nødvendige omstillinger, som en beinhard Thatcherprivatisering.

□□ I en artikkel i dette Røde Fane som sammenfatter danske erfaringer, hevder Benito Scocozza at den økonomiske omstillingsprosessen har «atomisert» arbeiderklassen. Splitta den i gruppeinteresser slik at den ikke vil handle forent som klasse igjen før omstillingen etablerer nye og stabile klasseforhold. Hvis dette var helt riktig, kunne det forklart at arbeiderklassen ikke har samlet seg til ideologisk motoffensiv.

□□ Men saken er også at liberalismens omstilling vil ramme millioner. Derfor er det mulig og på høy tid å reise kampen for arbeiderklassens ideologiske verdier. For den lille mot den store.

For de mange mot de få. For solidaritet. Alltid for de undertrykte mot undertrykkerne. For flertallets frigjøring. For den friheten «jeg»-bølgen aldri kan skape: kommunismen.

Don Quijote i kamp mot vindmøllene og blind for virkeligheten, representerer på mange vis de ideologiske strømningene dette Røde Fane tar opp. Dels dreier det seg om det «nye helhetssynet New Age» som med sin blanding av vitenskap og okkultisme havner som sine ideologiske forgjengere på 1800-tallet, da det blei skreket «mot fornuftens diktatur», i tilbedelse av det irrasjonelle og de dunkle sammenhenger. Benito Scocozza tenker høyt om den samfunnsmessige høyredreining og viser hvordan denne slår inn i arbeiderklassen og på venstresida i dansk politikk.

Analysen om tidas ideologiske strømninger bør interessere mange og egge til debatt. New Age kan stå som en rival til marxismen, men gjelder dette Islam også? Vi har intervjuet Trond Linstad og Bjørn Olav Utvik om deres syn på det, — om «et islamsk produksjonsforhold» og mye mer. Postmodernistene er mer enn «Nye Profil». Petter Nordahl viser postmodernismens ideologi og formalisme i arkitekturen.

«HØYRE» OG VENSTRE

Hva menes med høyre-bølga? Hvorfor har den utbredte samfunnsmessige høyrebølga ikke gitt seg utslag i en sterkere oppslutning om partiet. Vi er nødt til å få grep om høyrebølgas spesifikke karakter. Hva er det som er så spesielt med akkurat denne høyredreininga?

ESIDA

Av Benito Scocozza

Påkestreikene var prega av den svake klassebevissthet som er en følge av samfunnsutviklinga og strukturendringene. Her ser vi demonstrerende fra rådhusplassen i København.

FOTO: KLASSEKAMPEN

HØYRE-DREINING

Ser vi først på den samfunnsmessige høyredreining, er det neppe så vanskelig å finne årsakene til den. Sosialdemokratene klarte ikke å løse krisa. Samtidig var arbeiderklassen inne i en større omstrukturering, som innebar, og stadig innebærer, at store deler av arbeiderklassens medlemmer ikke opplever en klassetilhørighet. Dette er en uomgjengelige forutsetning for at de overskrider et individualistisk forhold til seg selv og omgivelsene. I tillegg kommer den negative betydning for klassekampen som den store arbeidsløsheten har. Den ene kategori av de arbeidsløse er lammet, fordi de i en periode har opplevd «full beskjeftigelse», mens den andre kategori, de ungdomsarbeidsløse, individualiseres fordi de aldri har hatt et arbeid som kunne identifisere dem med deres klasse.

På tross av disse forhold, ser viglimt som i påkestreikene, at den felles lønnsarbeiderstatus slår igjennom. Men samtidig var det jo karakteristisk for påkestreikenes form og innhold, at de nettopp var preget av den svake klassebevisstheten som følge av strukturendringene.

Mot ledelse

Det kom overraskende på mange i KAP at streikene fortsatte ut over den tid som fagforeningene og sosialdemokratene hadde bestemt. Det skyldes naturligvis først og fremst at vi av gode grunner ikke ventet det store oppsvinget i klassekampen. Men i farten, i beflippelsen over, at de streikende holdt lengre enn «lederne» ønsket det, glemte vi å analysere, hvorfor «lederne» ikke ble hørt.

Det er min mening at fortsettelsen av påkestreikene på tross av «lederne», i og for seg ikke var uttrykk for at massebevegelsen blitt særlig militant og opprørsk mot «lederne». Nei, den manglende lyttingen til «lederne» var snarere et uttrykk for at disse «ledere» egentlig ikke spilte noen rolle i de aksjonerendes bevissthet. «Lederne», dvs. sosialdemokratene og den fagbevegelse de behersker, fungerer hverken som inspirator eller organisatorer. De sier simpelthen ikke folk noe i en situasjon, der fagbevegelsen mer representerer en masseorganisasjonsform,

HØYRE-DREINING

som historisk sprang ut av et mer homogent klasseforhold, enn en organisasjonsform som er i overensstemmelse med den nye strukturen, som følge av utviklingen av teknologien og spesialiseringen.

Derfor kan man i og for seg ikke ta påkestreikene og demonstrasjonene som et uttrykk hverken for militans, fordi de protesterende ikke lyttet til «lederne», eller ta dem som et uttrykk for at de protesterende gikk varmt inn for krava som «lederne» pyntet demonstrasjonene med, som f.eks. 35 timers-kravet eller arbeider-regjeringskravet. Nei, påkestreikene var spontane protester mot dels et økonomisk overgrep og dels at den arrogante regjeringen overhodet ikke spurte de det gikk ut over. Og den siste delen av misnøyen gikk ikke så mye på at det var de faglige organisasjoner som ble tråkka på, men at folk selv følte seg tråkka på.

«Lederne» spilte bare en perifer rolle fordi protestene var spontane, og de ble så omfattende fordi inngrepet rammet så mange forskjellige lønnsarbeidergrupper. Heller ikke de politiske mål spilte noen viktig rolle. Omvendt er dette samtidig et uttrykk for at bevegelsen, nettopp på grunn av spontaniteten, nødvendigvis måtte bli svak. Dette til tross for dens tilsynelatende størrelse, fordi den ikke skapte grunnlag for en videreføring av kampen.

Klassekampens vilkår

Formålet med disse betraktninger omkring påkestreikenes karakter er å vise at de i sitt innhold og med sine begrensninger er en presis avspeiling av klassekampens vilkår under den eksisterende høyrebølge og samtidig er et godt eksempel på den samme høyrebølge.

Det må tilføyes at påkestreikene ved å vise den manglende oppslutning om «vertikal» ledelse, også peker på et annet 80-talls-symptom: Nemlig motviljen mot ledelse som sådan. Eller sagt på en annen måte: Respekten for og tilliten til den direkte organiserte og sentraliserte ledelse finnes så godt som ikke.

Dette kan naturligvis tas som et tegn på politisk mistillit til de eksisterende ledelser, først og fremst de sosialdemokratiske pampene, og det ville jo,

hvis det var riktig, være forlokkende. Men jeg mener at det ikke er slik den manglende leder-respekt skal forstås. Det er først og fremst tale om, at store deler av arbeiderklassen ganske enkelt ikke bryr seg om ledelser, som reelt eller formelt (som f.eks. fagbevegelsen) oppfattes som uttrykk for klasseorganisering, verken i hverdagen eller ved konflikter som påske-protestene.

Jeg mener derfor, at likegyldigheten over for «lederne» for tiden ikke gjenspeiler en avsky for disse «lederes» politikk. Det avspeiler manglende objektive klassemessige betingelser for en

Det er min mening at fortsettelsen av påkestreikene på tross av «lederne», i og for seg ikke var uttrykk for at massebevegelsen var blitt særlig militant og opprørsk mot «lederne».

opplevelse av klassetilhørighet og dermed for nødvendigheten av klasseorganisering. Og når forståelsen for denne nødvendighet ikke finnes, spiller eksisterende organisasjoners politikk og ledelse heller ikke noen rolle i bevisstheten.

Et hovedtema i høyredreiningen er derfor, at selv tidligere tiders tilvante trade-unionistiske organisasjonsbevissthet er smuldret opp.

Politisk klima

Hele denne utviklingen jeg her har beskrevet passer som fot i huse til den samlede utvikling av det politiske «klima». Det er jo et karakteristisk trekk ved 80-åras politiske liv, at det så å si deler seg i to sfærer: På den ene siden rettes oppmerksomheten mot de parlamentariske beslutninger og konstellasjoner og på den andre siden samles den «motbevegelse», som tross alt finnes, omkring enkeltsaker, og enkeltsakbevegelsene «organiserer» seg med en løs, «flat» struktur. De to viktigste og mest dominerende eksempler på dette er fredsbevegelsen og miljøbevegelsen.

Bevegelsenes «flate» form og den flittige insisteringen på at den skal være flat, er et motstykke til spontanismen og gruppe- eller enkeltperson-individualismen. Dette gjenspeiler påkestreikenes faktiske masseinnhold og form som igjen kommer fra de objektive klassemessige betingelser.

Selv om både freds- og miljøkampen i siste instans er uttrykk for klassekampen, så er det typiske ved den måten de to kampområder trer fram på, at de så langt mulig definerer seg som ikke klassekamp-bevegelser. Dette er umiddelbart, fra et enhetspolitisk synspunkt, ikke så galt. Men ser man på disse bevegelsenes utvikling i et strategisk perspektiv, er det karakteristisk at de ikke utvikler noen klassebevissthet. Tvertimot får de gåsehud, hvis oppfordrer dem til å gå videre, fram mot en antikapitalistisk holdning. Bevegelsenes «medlemmer» og sympatisører stanser opp, når et slikt perspektiv luftes. Det er naturligvis i orden, hvis forslaget var å omdanne bevegelsene til anti-kapitalistiske bevegelser. Men det er ikke det, jeg tenker på. Jeg tenker på at det ikke, som ut fra 60 og 70-åras Vietnam, bevegelse og boligbevegelser, oppstår et antall mennesker, som selv forbinder den fredspolitiske eller annen bevegelsesbevissthet med behovet for antikapitalistisk organisering, dvs. partiorganisering.

Problemet ved 80-åras bevegelser er derfor ikke at de konsentrerer seg om enkeltsaker, det skal breie bevegelser gjøre. Problemet er at de dels har en struktur, som gjør tilhørigheten til dem uforpliktende og individualistisk, og dels, at de ikke «avler» folk som går videre og blir anti-kapitalistisk kadre.

Men også det forhold at den eneste virkelige bevegelse som finnes konsentrerer seg om enkeltsaker fører til det ikke eksisterer samling om en kamp mot den totale kapitalistiske undertrykking og utbytting. Derfor kommer selve «enkeltsak aspektet», samtidig til å fungere negativt. Samling om enkeltsaker, nasjonalt såvel som lokalt, blir etterhvert oppfattet som *den måten som massene politisk markerer seg og Freds-bevegelsen utvikler ikke noen klassebevissthet. Tvert om får lederne gåsehud hvis en tar opp en omfattende kapitalisme-kritikk.*

FOTO: KLASSEKAMPEN

HØYRE-DREINING

bør markere seg. Og i demokratiets hellige navn gjøres denne flate strukturen til den mal som dette politiske arbeidet **bør** ha.

Med denne oppfatning av den ene siden av det politiske liv, det «utenomparlamentariske», skapes det et fritt spillerom for forestillingene om at de samlede politiske anliggender er noe «politikkerne» tar seg av. Den tradisjonelt viktigste masseorganiseringen som mer eller mindre har fylt rollen som fora for de grunnleggende økonomiske samfunnsproblemer, fungerer ikke slik i arbeiderklassens bevissthet. Derfor har forestillingene om «politikkerne» på den ene side og borgerne og tildels grasrotbevegelsen på den andre side som de to «sfærer» gode kår.

Men nettopp fordi alle de problem som enkeltbevegelser og lokalgruppene spontant tar opp på et eller annet tidspunkt støter på den samlede politikken, rettes blikket mot regjering og folketing. Det byråkratiske systemet som grasrota tvinges til å kontakte når de vil ha deres krav gjennomført, fører av seg selv beslutnings-prosessen oppover for

til slutt å ende hos de egentlige beslutningstakere, ministre og folketing.

Og ettersom enkeltsaks-bevegelsene, lokalt som nasjonalt, ikke annerkjenner at noen i bevegelsene bruker deres krav i en samordna kamp mot det systemet som i sin helhet fører til de problem som bevegelsene vil ta opp, så finnes det ingen annen vei for bevegelsene enn å appellere til det bestående system. Eller sagt med bevegelsenes eget språk: «Man prøver å få politikkerne i tale!»

Dermed blir bevegelsenes medlemmer og sympatisører bare opptatt av mulighetene innafor det parlamentariske system, og i den samla samfunnsmessige sammenheng betyr det, at kampen reduseres til en stemmeseddel på valgdagen.

Sett fra et kommunistisk synspunkt innebærer det skisserte forholdet mellom «borgere» pluss bevegelsene på den ene side og det politiske sentrum på den andre, at klassekampen druknes i en blanding av «politikker» - manipulasjon. Dette blir krydra med mindre innrømmelser og frikjøring for borgerskapet på det avgjørende maktområde.

Dette forholdet erkjennes ikke, dels av objektive klassestrukturelle grunner, og dels på grunn av at adskillelsen mellom det parlamentariske og grasrota. Derfor utbasuneres dette ideologisk som selve den måte det politiske liv bør være innretta. Og et kommunistisk parti med forståelse for den sammenhengende kampen og dermed for den nødvendige vekselvirkning mellom «fortropp» og bevegelse har ikke en sjanse. Tvertimot blir det betraktet som demokratifiendtlig, individfiendtlig og et totalitært legeme.

Arbeiderklassens atomisering

Så til noen politiske konsekvenser i brei forstand av arbeiderklassens omstrukturering, og den atomisering av bevisstheten dette fører til, og hvordan dette gjenspeiler seg i bevegelsenes innhold og form.

Ser vi i denne omgang også først på bevegelsene konsentrasjon om enkeltspørsmål, uten utfordringa fra et anti-kapitalistisk parti, fører det til at bevegelsene absolutterer de enkeltspørsmål de er opptatt av. Freden blir gjort til hele saken for fredsbevegelsen, forurensing til hele saken for miljøbevegelsen osv. Hvilket igjen bidrar ytterligere til å svekke innsikten i den

Fagbevegelsen representerer en masseorganisasjonsform, som historisk sprang ut av et mer homogent klasseforhold. Den er ikke i overensstemmelse med den nye teknologiske strukturen.

samfunnsmessige samla sammenheng. Dette får igjen betydning for den måten de politikkerne, som oppfatter seg som representanter for denne sammenheng, reagerer på.

Fordi de alminnelige borgere som påvirkes av de mer «organiserte» bevegelser oppfatter den sentrale politikk som den egentlige sfære, hvor de regjeringsaktige beslutninger nå engang

måten at folk til daglig går og tenker på Danmarks redning.

Men når de blir konfrontert med de samlede nasjonaløkonomiske spørsmål, så er det denne redningstanke som er grunnlaget for deres innstilling til saken. Om ikke regjeringen oppfører seg direkte tåpelig, vil de fleste sluke diverse inngrep uten videre protester fordi de mener at de tross alt er nødvendige. Variasjonen som finnes i holdningene til den økonomiske politikken springer ikke ut fra noen tvil om nødvendigheten av den. Det er en skiftende tro på om man gjennom den ene eller andre form for inngrep, enten borgerlig eller sosialistisk, *selv* blir mer eller mindre tråkka på. Og når jeg framhever *selv* skyldes det at de fleste i arbeiderklassen *ikke* reagerer ut fra om *klassen* blir tråkka på.

Samtidig med at en forholder seg på denne måten overfor de mer eller mindre overskuelige nasjonal-økonomiske problem ved å sette sin lit til politikerens løsning av dem, kan en vanskeligere ta en direkte og konkret stilling til enkeltsaker. Fordelen ved enkeltsakene er at de også er enkle i motsetning til den ugjennomskuelige samfunnshusholdning.

Men i tomrommet mellom de enkle enkeltsaker og den overordna parlamentariske samfunnshusholdningspolitikk, ligger det en rekke klassekampsspørsmål som ulikt kampen for freden eller kampen mot miljøsvineriet, umiddelbart kan forene en atomisert arbeiderklasse.

For ikke så mange ti-år siden var det relativt vanskelig å få øye på de vesentlige motsetningene innafor arbeiderklassen som blokkerte, for at det ble kjempet igjennom en rekke felles krav først og fremst av økonomisk art. Men i dag er disse motsetningene, for eksempel forholdet mellom faglært og ufaglært avløst av et mylder av motsetninger som følge av en hurtig akselerende arbeidsdeling.

Mylder av motsetninger

Sjøl om dette mylder av motsetninger er uttrykk for den ytterste samfunns-gjøring av produksjonen, så er det ikke denne side av arbeidsdelingens utvikling som dominerer for tida. Det er

Når Schlüter snakker om å få orden i eget hus er det balanse i det nasjonale regneskapet han mener. Den atomiserte arbeiderklassen går på «i samme båt»-ideologien. FOTO: KLASSEKAMPEN

som nevnt den atomiserende konsekvens som igjen fører til at det er så godt som umulig å samle støtte om massekrav. Hver gruppe innafor arbeiderklassen søker å plassere seg, hevde seg, konsolidere seg, og forsvare seg ut fra egne gruppeinteresser.

Og sjøl om problemene grunnleggende sett er de samme, den spontane erkjennelse av dette så man som sagt gjennom påskestreiken, så virker det ikke som om de er de samme. De oftest ansatte synes å ha andre problem enn de privatansatte, handel og kontoransatte andre enn metallarbeiderne, Sidérne andre enn akademikerne. Og det objektive grunnlaget for at man ikke når under overflaten og ned til de grunnleggende felles interessene er blant annet at det rent faktisk finnes så mange forskjeller i lønn, ansettelsesforhold, virksomhetsformer, adferdsformer, språk med videre.

Men andre ord, klasseinteressen tvinger seg ikke igjennom på bekostning av gruppeinteressene og, for ikke å glemme det, de individuelle interessene som ikke minst den private kapital spiller kraftig på i sin personalpolitikk.

Og når klasseinteressene ikke tvinger seg igjennom, ikke bare atomiseres kravene, men kampen for dem isoleres og svekkes og utmynter seg ikke i fellesøkonomiske konkrete krav, for eksempel i faglige krav som rekker ut over de enkleste. 35-timers kravet er et godt

eksempel. I realiteten er det ikke og oppfattes da heller ikke som et konkret krav, men det er bare et slags timefastlagt krav om arbeidstids-nedsettelse og bør bringes på linje med enkeltbevegelses enkle krav. For fred, mot forurensing, og altså for kortere arbeidstid....!

Faglig kamp mellom 2 stoler

Hvilke deler av det politiske liv er det så som faller i gjennom i det omtalte tom-rom mellom de enkle enkeltsaker og den overordna parlamentariske samlede politikk? Det er først og fremst den faglige kampen. Alle de forhold jeg allerede har tatt opp påvirker den faglige kamp og dermed fagbevegelsen. Igjen spiller omstruktureringen av arbeiderklassen og den raskt utviklende arbeidsdelingens atomisering av lønnsarbeider-bevisstheten inn. Arbeiderne deles opp i stadig flere enkeltgrupper, som hver for seg har enkeltinteresser og til en viss grad også organiserer seg omkring disse særinteresser, selv om det skjer innenfor de enkelte sentrale fagbyråkratiske storsammenlutninger.

Grunnleggende sett er den omfattende organisering uttrykk for at arbeiderklassen har vokst slik at lønnsarbeiderinteressen har blitt en felles interesse på tvers av alle gruppene. Men slik dette fungerer for øyeblikket er det virvar

HØYRE-DREINING

som dominerer, særinteressene helt ned til de individuelle interesser.

Dermed oppstår det omtalte tomrom mellom topp-problemene og individ/grupper på grunnplan også i den faglige politikks sfære. Fagbyråkratitoppen kan her sammenlignes med parlamentspolitikkerne. Den forholder seg til de større samfunns-økonomiske spørsmål, til regjeringer og regjeringsskifter, til den økonomiske politikk osv. Og på samme måte som parlamentarikerne fra tid til annen må ta hensyn til de enkle krav fra bevegelsene, så må fagtoppen også komme med uforpliktende bekjennelser til de tilsvarende enkle krav som umiddelbart kan samle grunnplanet. Det viktigste av disse kravene er sjølsagt arbeidstids-kravet. Hvilken sosialdemokratisk toppleder har ikke tatt det til seg uten å tro på det i det hele tatt, eller med tanke om å gjøre noe med det?

Men når den faglige virksomhet på denne måten er delt mellom en parlamentstopp-politisk lignende politikk i

toppen med passende knebøyinger for det almenne arbeidstid-kravet på den ene sida. På den andre side i beste fall en daglig aktuell eller gruppeindividuell faglig aktivitet som er sterkt forskjellig fra arbeidstid-kravet blir eksistensen av en samla faglig masseorganisering mer

Jeg mener at likegyldigheten over for «lederne» for tiden ikke gjenspeiler en avsky for disse «lederes» politikk. Det avspeiler manglende objektive klassemessige betingelser for en opplevelse av klassetilhørighet og dermed for nødvendigheten av klasseorganisering.

og mer en anakronisme. Dette får den dobbelte konsekvens at medlemmene ikke føler at den samlede fagbevegelse

sier dem noe, og at de faglige kamper som tross alt føres ikke sees i en samlet faglig sammenheng, ja, rett og slett svekkes hvis de settes i en samlet sammenheng.

Motsetningen mellom veksten i arbeiderklassen på den ene side og den atomiserte formen denne veksten har, fører til at det blir stadig fler faglig organiserte. Samtidig som den faglige bevissthet er svakere enn tidligere. Jeg tenker på spørsmålet om felles opp-treden, og det fører igjen til at *forståelsen for nødvendigheten* av faglig organisering, svekkes.

Hva med venstresida?

Hvordan virker denne utviklingen av de objektive samfunnsmessige forhold inn på venstresida? Vi sier helt korrekt at det er skjedd en høyredreining innfor venstresida. Men det forklarer ingenting. Hvorfor er den gått til høyre? Hvorfor er ikke venstresida blitt styrka i stedet for svekka?

Skal en finne et svar her må en etter

BRYGGERISTREIKEN

Sommerens bryggeristreik er et typisk eksempel på at faglige kamper svekkes hvis de settes i en større sammenheng. Streikeledelsen prøvde å gjøre streiken isolert bransjeretta for å bevare de streikendes støtte. Samtidig fokuserte de bare på motsetningen mellom bryggerieierne og bryggeriarbeiderne som også var med på å hemme en breiere solidaritet. Dette skal imidlertid ikke forstås som en politisk kritikk, men som uttrykk for de objektive betingelsene som finnes når arbeiderklassen er atomisert i avgrensa gruppe og individinteresser. Det vesentlige med vurderinga av bryggeristreiken er således ikke at streikeledelsen nøyde seg med å kjøre «bryggeri-spesifikke» krav, eller at toppledelsene i fagbevegelsen som vanlig kjørte en streik i dass. Streikeledelsen kunne faktisk ikke gjøre noe særlig mer på grunn av de objektive betingelsene, og fagtoppen gjorde jo bare det den alltid gjør.

Randi Hovkjer og Jannie Andersen, aktivister fra bryggeriarbeider-streiken.

FOTO: KLASSEKAMPEN

HØYRE-DREINING

min mening se på vekselvirkningene mellom de overfor omtalte objektive samfunnsmessige forholdas utvikling og venstresidas egen spesifikke utvikling siden -68.

La oss begynne bakfra. Hvordan var 68-venstresiden «rustet» til den omtalte samfunnsutviklingen. Skal vi finne ut av det må vi se på venstresidens klasse-messige plassering.

Det «sosiologiske» særegne med «68erne» var at de tilhørte ett sosialt lag som gjorde opprør mot urimeligheter som ikke umiddelbart hadde noe med deres sosiale plassering å gjøre. Det var ikke snakk om et opprør som sprang ut fra klassemessige interesser. Det eneste virkelige interessekamp-spørsmålet som preget dette sosiale laget var kravet om demokratiske utdanningsreformer.

Det er selvsagt verken noe rart eller galt i at et slikt sosialt lag gjør opprør, og at deler av laget markerer seg med en revolusjonær politikk. Revolusjonær politikk oppstår som kjent ikke ut av den umiddelbare daglige interessekampen. Men på den andre siden: Skal revolusjonær politikk slå røtter og gjøre framskritt må den forbindes med interessekampen. Dette skjedde ikke. Når den utdannelses-reformatoriske bølga hadde lagt seg, svevde de opprørske laga, som jo var studenter på forskjellige nivå, fritt i lufta. Derfor ble kampen mer og mer utelukkende en ideologisk kamp. Det kom først og fremst til å handle om brudd med borgerlig ideologi, holdninger og adferd. Men når det dreide seg om konkret praksis var en helst henvist til demonstrasjoner som til kjerne hadde solidaritet med andre, (Vietnambevegelsen i Danmark, Verdensbanken, Chile og Tjekkosllovakia) og ikke en kamp for egne umiddelbare interesser. Kun EF-kampen ligna en kobling mellom kampen for egne interesser og det ideologiske anti-kapitalistiske oppgjør.

At det sosiale laget av studenter som var i opprør selv opplevde opprørets klassemessige begrensinger, kan en ikke minst se i bestrebelsene på enten å alliere seg med «håndens rene proletariat» eller på sjøl å proletarisere seg. Men det sterkt ettersøkte proletariat rorte jo ikke for alvor på seg.

Og når det endelig gjorde det, fantes det bare to former for praksis for den ideologisk antikapitalistiske «avantgarde» som sto utenfor dette proletariatet; Man kunne erklære det sin skriftelige støtte, og gjennom å ta del i streikestøttearbeid.

Jakten på utopiene

I lengden var en slik situasjon uholdbar og måtte nødvendigvis føre til en desperat søkende kurs. Venstresosialistene (Partiet VS) sine utallige svingninger, og dets evige strategidiskusjoner mellom de mange fraksjoner i partiet er kun et uttrykk for dette. Men også KAPs utvikling er prega av denne søken etter en konkret praksis.

Gjennom hele syttiåra, etter at den konkrete studentkamp og de antiimperialistiske demonstrasjoner var «overstått», går det en rød tråd i forsøket på å redde den venstredreininga på det ideologiske plan som var igjen. VS leita etter den sosialistiske revolusjonen i Portugals gater etter nellik-revolusjonen, og senere ble håpet Mitterand. DKPml skrev av den albanske resepten og gjorde den til utopi. I en periode midt i sytti-åra var det mange venstreorienterte fra de nye lagene som sluttet seg til DKP ut fra at *der* fantes den rene proletar.

Og samtidig med dette ble det eksperimentert på kryss og tvers med kollektiver og RUC-prosjektgrupper, som skulle vitenskapeliggjøre avsløringa av kapitalismen med hensyn til utopien. Dermed fikk KAP sin utopi-strømning: Forestillingen om **Det Ideelle Parti** som i sitt vesen var et oppgjør med partiet.

Men i våre dager er ikke utopien noe forstadie til en vitenskapeliggjøring som tilfellet var med de utopiske sosialisten i det 19. århundre. I dag er utopien det **siste halmstrå** før opplevelsen av håpløsheten. En sak er det at utopien er ugjennomførlig nettopp fordi det er en utopi. En annen sak er at den representerer det endelige «foræderi» mot praksis. Når den viser seg i sin mangel på gjennomføring, er veien kort til politisk passivitet og dessillusjon.

Venstresidas krise

Krisa i KAP kom til uttrykk gjennom

letingen etter Det Ideelle Parti og ble ytterligere understreket ved forbildenes sammenbrudd (Kina) og av det privat-kapitalistiske boprgerskapets offensiv i begynnelsen på åtti-åra. I tillegg var det mange av sytti-åras **meningsdannere** som ikke bare brøyt fort med fortida, men også begynte å pisse på den. Som «ideologi-medarbeidere» var de sjøl skapt og forma av et i hovedsak ideologisk opprør, og de fortsatte naturligvis med deres jobb, nemlig å produsere ideologi. Ikke noe i deres 30-40 åriges sosiale situasjon tilsa dem at de skulle gjøre opprør mot dessillusjonen ved å gå mot venstre.

Tvert om kunne de trygt sparke til marxismen og samtidig huske den delen av fortida som hadde mest med holdninger å gjøre. Det som også er riktig for manges vedkommende var at de kunne beholde deler av sin tidligere venstreorientering, og med det en innbiling av sjølrespekt, ved å gå i fredsdemonstrasjoner, være miljøbevisste og stemme på SF. Det finnes og fantes ingen arbeiderklasse som spør: Hva faen er dere innbiller dere.

Samler vi denne utviklinga ser vi at vi finner oss i en situasjon der arbeiderklassen er atomisert, der venstresida er dessillusjonert og der de tidligere talsmenn har satt seg dypt i sofaen. Det er en situasjon der vår eget parti mer enn noensinne befinner seg i en defensiv situasjon, ikke minst fordi det fastholder å være et revolusjonært **parti**, samtidig som det avviser utopien om Det Ideelle Partiet.

Hovedmotsetningen mellom partiet og «omverdenen» går altså på den ene sida mellom en atomisert arbeiderklasse, der det er inkludert en tidligere venstreside som på grunn av sin sosiale opprinnelse og tilhørende ideologisk engasjement er flykta fra det nevnte engasjement via utopien og over til tilpassing. På den andre sida et KAP som fastholder en ikke-utopisk revolusjonær linje og dermed det kommunistiske partiets nødvendighet. □

(Denne artikkelen er et redigert utdrag fra debatt-materiale som behandles i KAP (Kommunistisk Arbeiderparti) i Danmark, oversettets anm.)

KVINNER/KLASSER

KVINNE

-hele arbeiderklassens interesser

Arbeiderklassen har endra seg i løpet av de siste åra. En halv million kvinner har gått ut i lønna arbeid i denne perioden. Men de har ikke mista «kjøkkenbenken» og omsorgsarbeidet. Kvinnenes krav om kortere normalarbeidsdag, bedre eldreomsorg, flere daghjemsplasser osv. er krav som tjener hele arbeiderklassen. I dag er det kvinnene som ser de objektive interessene til hele arbeiderklassen.

Av Jorun Gulbrandsen

Fra år 1900 til ca 1960 var mellom 5 og 10 prosent av gifte kvinner i registrert lønnsarbeid. Det var mange som ikke var registrert på statistikken, og slik er det også i dag. Men det offisielle tallet er i hvert fall i dag nærmere 70 prosent. Og disse kvinnene har barn: Av de kvinnene som har yngste barn på under 2 år, har 54 prosent lønnsarbeid.

Av dem som har barn mellom 7-10 år, har 72 prosent lønnsarbeid, og hele 81 prosent når barna er mellom 11 og 15 år. (Hva slags arbeid tas opp seinere.)

Det har altså skjedd en enorm økning i kvinnes yrkesdeltakelse, fra 60-åra, men særlig i 70-åra. Det dreier seg om en halv million på tjue år. Kapitalistene trengte store mengder ny arbeidskraft, samtidig som kvinner ønsket å tjene penger sjøl. Kvinnene utgjør nå ca halvparten av de yrkesaktive.

Det er sjølsagt alltid morsomt å lære noe nytt om virkeligheten, men en må alltid spørre seg: **Hvilken betydning** har disse fakta for en revolusjonær bevegelse? Hvilke tanker skaper en slik ny situasjon for kvinnene?

Betydninga ligger i at arbeiderklassens sammensetning har forandra seg, fordi den nye, kvinnelige delen

KVINNER/KLASSER

av arbeiderklassen står i en **annen** objektiv situasjon enn den mannlige. Og det fører til at nye krav og nye bevegelser oppstår, som vi kan jobbe for eller mot.

Omsorgsarbeidet fortsetter

Men for å se at kvinner står i en annen objektiv situasjon enn menn, må noen fler fakta på bordet.

Kvinnene gikk ut i lønnsarbeid **uten** å miste kjøkkenbenken og omsorgsarbeidet. Av alle ett-åringene i Norge, har under 4 prosent daghjems plass i en eller annen form. Hvem passer resten?

24 prosent av alle barn under 7 år har daghjems plass. Det høres ganske mye ut for de som ikke er så godt vant. Men dette tallet skjuler følgende ; Av for eksempel 6-åringene som har daghjems plass, er det bare 13 prosent som har heldags plass. Hvem tar seg av resten når 63 prosent av dem som er mødre til 3-6 åringer har lønnsarbeid? Fedrene er det ikke.

Når 85 prosent av eldreomsorgen i Norge utføres privat, betyr det at døtre og svigermødre står for det meste. Dessuten viser undersøkelser at kvinnene fortsatt står for det aller meste av ansvaret og utførelsen av husarbeidet.

Her er det altså ikke snakk om å stelle potteplanter eller sende andre mennesker omsorgsfulle tanker. Her er det snakk om **arbeid** som måles i **timer** og regnes ut i **kroner**,— og som kvinnene gjør gratis for samfunnet.

Heltid/deltid

Dette arbeidet som kvinner gjør, har sjølsagt en enorm betydning for hva slags lønnsarbeid kvinner kan ta! Kvinnenes løsning er at de smyger lønnsarbeidet sitt rundt alt det andre de har å gjøre. Det fører til at nesten halvparten jobber deltid. Og kvinner jobber ubekvem. Av alle som jobber fast ettermiddag/kveld, er 82 prosent kvinner!

Arbeidslivet har i alle år vært basert på en heltidsarbeidende **mann** uten omsorgs-forpliktelser og med en service-institusjon hjemme i familien.

Den **nye**, kvinnelige delen av arbeiderklassen er i en sånn stilling i samfunnet at den i stor grad **ikke** kan jobbe full dag og dermed tjene ei full lønn. Se bare på yrkene hvor kvinnene dominerer.

De 10 vanligste kvinneyrkene er ekspeditører, rengjøringshjelp, hjelpe-personell i sykepleien, husmorvikarer, sykepleiere, kontorsekretærer, ufaglært kjøkkenhjelp, servitører, konfeksjonssyere og kassapersonell.

Legg merke til at disse yrkene kan unngå ei arbeidstid fra 7 til halv fire!

Myndighetene kan holde festtaler så mye de vil om hvor viktig det er å «oppmuntre» kvinner gjennom

Den lange arbeidstida stenger for full jobb, full lønn og mange yrker for kvinner. Menn ser ikke at 6 timers dagen er i arbeiderklassens objektive interesse, rett og slett fordi de er menn. FOTO: KLASSEKAMPEN

KVINNER/KLASSER

holdningskampanjer til å velge «utradisjonelle yrker». Men det hjelper lite så lenge arbeidsdagen er 8 timer.

Kvinnenes nye situasjon, som arbeidere i stor målestokk, fører til nye krav. Derfor er det ingen tilfældigheter, lure påfunn eller gode ideer som førte til den nye kvinnebevegelsen i begynnelsen av sytti-åra. Det var den nye objektive situasjonen som pressa den fram. Den nye kvinnebevegelsen stillte krav om dag-hjem, offentlig omsorg for syke og pleietrengende, høyere lønn - og ikke minst 6-timers dagen. Krav som angår vanlige kvinners nye liv.

Nye krav

At kvinnene har reist nye krav i pakt med sin nye situasjon, er det mange som kan se og forstå. Men at dette skal ha betydning også for arbeidet i fagbevegelsen, det er det ikke like lett å se for mange. Her skal jeg konsentrere meg om **arbeidstida**, sjøl om mye kunne vært sagt om lønssystemene.

Den kvinnelige delen av arbeidsplassen har en helt spesiell interesse av at arbeidstida forkortes. Den lange arbeidstida i dag **stenger svært mange kvinner ute** fra full jobb, full lønn og mange yrker. Kortere arbeidsdag er et viktig krav for kvinner, men er også ei objektiv interesse for hele arbeiderklassen. Men det ser ikke mange menn, rett og slett fordi de er menn. Hvordan kan det ha seg? Da må vi se på borgerskapets interesser.

Borgerskapets svar

Borgerskapet — også i Norge — har starta en kamp for å fjerner normalarbeidsdagen. Dette er nødvendig for å utnytte produksjonsutstyret maksimalt, og er en del av borgerskapets omstilling av økonomien.

Stikkordet er fleksibilitet i arbeidslivet. Målet er å fjerne arbeidsmiljølov og tariffavtaler, og isteden lage individuelle avtaler med folk på bedriftene om arbeidstid og lønn, ut fra bedriftenes behov. Dette prøver de å kamuflere ved å sende ut «positive holdningskampanjer».

Unge Høyre blei sendt rundt på skolene i valgkampen sist, hvor de ropte etter pølser: Hvorfor kan jeg få kjøpt varme pølser om kvelden, men ikke kalde? Dette skulle være et argument for døgn-åpne butikker og «åpent samfunn». Noen syntes nok dette hørtes fint ut, men det var også dem som lurte på hvorfor Unge Høyre på død og liv ville ha pølsene kalde.

AP-ledelsen vil også ha frihet, fleksibilitet og åpenhet, og kvinnene ligger selvfølgelig Astrid Gjertsens hjerte nær, for kvinner vil som kjent fryktelig gjerne arbeide «fleksibilt».

Men bak propagandaen ligger et enormt angrep på normalarbeidsdagen. Tariff-oppgjøret i vår har vært en skole i hvordan det begynner. N.A.F. har kjørt beinhardt ut for å forlenge bedriftenes åpningstid, sånn at arbeidsdagen kan legges her eller der, eller sånn at noen jobber bare korte dager og andre lange, eller at

du jobber korte dager i noen perioder og lange i andre - alt ut fra bedriftens behov. Og ikke minst: Vekk med kompensasjoner for ubekvem arbeidstid. For når alle jobber unormalt, blir det unormalt normalt.

Et eksempel på hvordan det kan bli, er en bedrift i Oslo hvor det jobber ca 700 folk, mest kvinner. Der kan du få følgende arbeidstid:

Greie arbeidsoppgaver, praktisk arbeidstid

Jobben din vil bestå i manuell registrering av bankgiroblanketter.

Alternative arbeidstider:

Kl 06.30 – 12.30, hver dag

Kl 06.30 – 12.30, 11 dg. pr. mnd.

Kl 06.30 – 12.30, 6 dg. pr. mnd.

Kl 18.00 – 24.00, 11 dg. pr. mnd.

Kl 18.00 – 24.00, 6 dg. pr. mnd.

Kl 24.00 – 06.00, 4 netter annen hver uke

Bedriften lokker kvinner: «Har du barn, slipper du lettere fra problemene og utgiftene det medfører å ha barna i barnehage eller hos dagmamma».

Dette er altså kjempefleksibilt. Det må jo være fryktelig praktisk å jobbe om natta og passe ungene om da-

Klart tenkende menn bør ikke snakke om normalarbeidsdagen uten å

NER/KLASSER

gen, en kunne sikkert være dagmamma for flere barn når en først holder på, ikke sant?

Men hvorfor jobber ingen 8 timer? På dette spørsmålet svarer de at de ikke har 8-timers skift. **Du får bare seks.** Det er fordi kvinnene ikke greier å jobbe ved skjermen i mer enn seks timer, og de har jo bare en halv times pause. Men hvorfor jobber ingen om dagen? Svaret er at da jobber ledelsen og fire datamaskiner! Altså en mønsterbedrift sett med kapitalistenes øyne.

Dette er ytterst farlig. Vitsen med en normalarbeidsdag, er jo blant annet at det skal være en viss tid (8 eller 7 1/2 time) som danner grunnlaget for ei lønn du kan leve av. At bedriften hindres i å pålegge deg ubegrensa utvidelse av arbeidsdagen. At du kan kreve ekstrabeta-ling for arbeid utover den normale ramma. At folk har rett på fritid på noenlunde samme tid.

Nå etter tariffoppgjøret kommer kampen om arbeidstida på den enkelte bedriften med full kraft. Folk må da ta standpunkt til: Skal vi jobbe mot «fleksibiliteten», eller skal vi åpne for den, jobbe lange dager og samle opp fridager — eller jobbe kort/langt på ulike tidspunkter osv. Her vil menn og kvinner sin ulike livssituasjon vise seg: På den ene sida står bedriftseiera med sine behov for fleksibilitet, utvidelser og individuelle løsninger.

På den andre sida står kvinnene med sitt ekstreme behov for å få arbeidsdagen forkorta **hver dag.**

Bedriftseiera trenger fleksibilitet og utvidelse av normalarbeidsdagen, kvinnene har et ekstremt behov for å få arbeidstida forkorta hver dag.

FOTO: KLASSEKAMPEN

Ulik situasjon = ulike tanker

Arbeidstidskampen er eksempel på at kvinnes objektive situasjon i samfunnet og arbeidslivet fører til at de er best i stand til å se hele arbeiderklassens objektive interesser. Kvinnes behov for en forkorta arbeidsdag gjør at de lettere ser borgerskapets angrep og står i mot Det at menn er menn, dvs. det at menn står i en annen objektiv situasjon enn kvinnene er et av hindrene for at de kan **se interessene til hele arbeiderklassen.** I dette tilfelle arbeiderklassens interesse i å forsvare normalarbeidsdagen. De står lagelig til for N.A.F.s angrep og krav om fleksibilitet.

Jeg har diskutert med noen progressive menn som nå har forstått at borgerskapet angriper normalarbeidsdagen. Ut av dette slutter de at vi nå må reise parola «forsvare normalarbeidsdagen» — og **ikke** snakke så mye om 6 timers dagen, for et slikt krav blir alt for offensivt.

6 timers normalarbeidsdag

Jeg er sjølsagt enig i at vi må forsvare normalarbeidsdagen intenst. Men det går ikke an å forsvare 8 timers dagen! For den stenger enorme deler av arbeiderklassen (kvinner) ute fra full jobb og full lønn! **Det er nettopp kampen for 6 timersdagen som kan gi den nødvendige retninga på kampen for å forsvare normalarbeidsdagen.** For det å kreve 6 timers normalarbeidsdag betyr å kreve at enhver arbeidstidsforkortelse skal tas ut hver dag - som skritt på veien.

Derfor må en revolusjonær bevegelse og progressive folk i fagforeningene ikke nøye seg med å «støtte kvinnes krav om 6 timers dagen» på ett møte, og på et annet møte diskutere normalarbeidsdagen. Alle som vil kjempe for arbeiderklassens interesser, må gjøre kampen for 6 timers dagen til sin, og prøve å presse menn i arbeiderklassen til også å gjøre det.

Først da vil arbeidsfolk bli i stand til å forsvare seg mot borgerskapets angrep på normalarbeidsdagen. □

ampen for 6 timers-dagen.

FOTO: KLASSEKAMPEN

A

skjønne Islam er en forutsetning for å skjønne utviklinga i det store belte av arabiske stater.

Kan en snakke om et eget islamsk produksjonssystem? Er marxismen et hinder for å skjønne det revolusjonære potensiale i Islam? Bjørn Olav Utvik, leder i Norges Kommunistiske Studentforbund, med ett års studieopphold i Egypt og Trond Linstad kjent fra Klassekampens debattspalter, med flere lengre opphold i Iran og Palestina bak seg, tar opp slike og andre spørsmål i denne holmgangen om Islam og marxisme.

ISLAM

ISLAM OG MARXISMEN

Av Bjørgulv Braanen og Per Lund

— Hva er det spesielle med Islam sammenligna med andre religioner?

Trond Linstad: — Islam er en religion, en tro på profeten Allah, en livsanskuelse. Men det er også mye mer. Det er en rettsfilosofi, en tilnærming til vitenskap som sammen med det religiøse aspektet gjør at Islam representerer en hel kultur og sivilisasjon — et helt samfunnssystem.

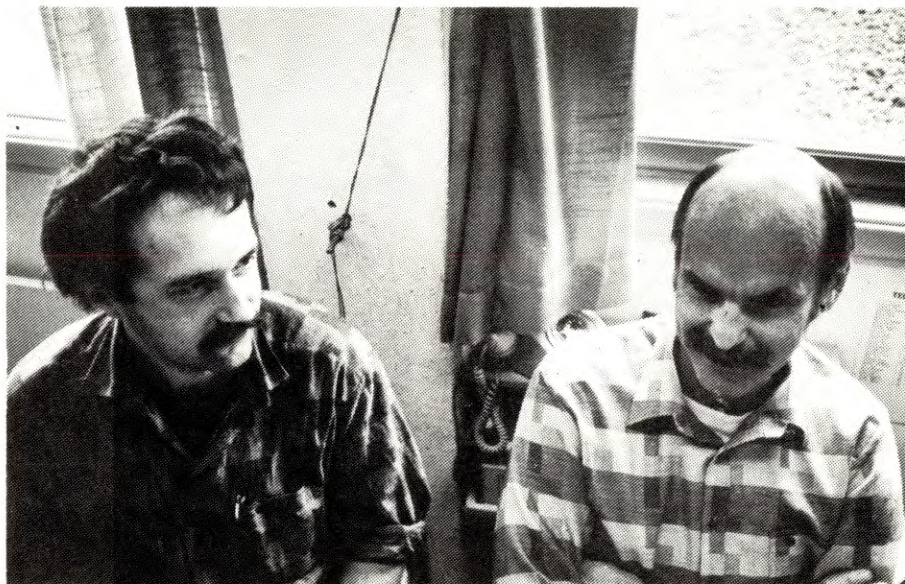
Det som nå har fått aktualitet med revolusjonen i Iran, er at Islam kanskje gjenspeiler et spesielt produksjonsforhold. Dette er ikke seriøst tatt opp i Vesten.

Bjørn-Olav Utvik: — Enig at det er mer enn en religion — Islam gjennom-syrer hele samfunnet med sine regler og lovverk. Men slik var det også i Europa tidligere: Kristendommen var rammen for forståelsen av samfunnet. Politiske bevegelser tok form av religiøse sekter. Den verdslige makta ble opprettholdt av det religiøse på en helt annen måte enn i dag. Men det er et skille. Islam ble kanskje alt i utgangspunktet skapt som et politisk og juridisk system etterhvert som Muhammed ble hersker over hele den arabiske halvøya.

Islams ansikter

— Islam har svært utbredelse og en helt annen betydning enn andre religioner, men hvordan vil dere forklare de store forskjellene mellom land som alle har Islam som ledenor? Hva er det spesifikke islamske?

TL: — Islam viser ett ansikt f.eks. i Saudi-Arabia og et annet i Iran. Men vi kan snakke om tendenser og strømninger. Men det synes å vokse fram et Islam på grunnplanet; et militant, uavhengig og opprørsk Islam — det iranske Islam, om en vil. Islam er ikke en-

Bjørn-Olav Utvik og Trond Linstad.

FOTO: KLASSEKAMPEN

tydig slik det framtrer idag. — Særegent for dette Islam er kanskje den kraft det bærer med seg, ved at det ikke skiller mellom det religiøse og det verdslige. Religiøs tro og overbevisning får sosiale og politiske konsekvenser. Derfor blir religionen en umiddelbar materiell kraft. Mennesket i Islam er forankret i en egen kultur og sivilisasjon. — Islam er et totalt system som gjennom-syrer alle forhold i samfunnet, og fungerer som et vern mot imperialistisk påvirkning utenfra. Islam — i hvert fall retninger innen Islam — er kritiske til autoriteter. Gud er eneste autoritet.

— Islam sier intet om «å vende det andre kinnet til». Tvert om kan det være en religiøs plikt å slå tilbake. Stor-sinn, tilgivelse og overbærenhet er først og fremst for Gud.

— Islam ser ingen forskjell i raser, nasjoner etc. For Islam er alle ett. I hvert fall er alle i Islam ett. Det kan gjøre det vanskelig for Vesten og dens imperialismen å splitte og skape motsetninger i dette islamske hele. Islam er også bevisst sin egen storhet. Det kjenner seg i det minste som Vestens like-mann. Det reiser i dag opprøret og uavhengighetens fane — mot begge supermakter.

BOU: — Islam er først og fremst et skjold mot imperialismen fordi den representerer en særegen kultur. Det er kulturen i seg sjøl som beskytter mot ytre påvirkning og imperialismen. De trekkene som Linstad nevner er sekundære i denne sammenheng. Det blir som å bruke løsrevne bibelsitat for å underbygge det en ønsker påvise.

— Islam har som andre religioner

ISLAM

blitt brukt av herskere for å gi undertrykkinga et religiøst preg og dermed rettferdiggjøre den. Ta f.eks. de tyrkiske sultanene som piffa opp verdigheten sin med tittelen kalif; religiøs leder for alle muslimer. Forøvrig er det sterkt å holde fram Islam i seg sjøl som nasjonal frigjøring. Islams ekspansjon innebar jo underlegging, arabisering og islamisering av en lang rekke folk, nasjoner og kulturer. På den andre sida kan opprør begrunnes religiøst, som i Iran, og som opprør i Europa på 1500-tallet. Religionen er et middel som kan anvendes og rettferdiggjøre både progressive og reaksjonære saker. Den er ikke gitt en positiv funksjon.

Det progressive Islam

— *Islam har mange og ulike trekk. Men er det mulig å kalle Iran for virkeliggjøring av det islamske idealet, i motsetning til andre stater?*

TL: — Hva som egentlig er det islamske idealet bør vi nok uttale oss om med forsiktighet. Men jeg tror Iran i dag representerer en selvrespekt og sosial bevissthet som stikker dypt i Islam. Det er en kraft som er sterk over hele verden som en motstand mot imperialismen. Slik den fungerer i dag er dette en genuin progressiv bevegelse.

BOU: — Den islamske bevegelsen som seira i Saudi-Arabia forente halvøya med en ny kongefamilie i spissen. Zia-Ul Haq representerer en annen retning. Men i et belte fra Marokko til Indonesia lever noen hundre millioner muslimer. De fleste er fattige bønder og arbeidere. Landa deres er undertrykte av imperialismen. Det islamske beltet er svangert med opprør. Et program for omveltning basert på Koranen og Islam kan bli en gnist som tenner dette opprøret. Men det er noe helt annet enn at Islam i seg sjøl er revolusjonært. Vi ser at Islam kan ha et revolusjonært potensiale, men det må vurderes i forhold til den konkrete situasjonen.

Islam som produksjonsforhold

— *Kan du, Linstad, utdype nærmere hva du legger i at Islam kan være et eget produksjonsforhold?*

TL: — I følge marxismen har vi en rekke produksjonsforhold i Europa:

Urkommunisme, slavesamfunn, føydalisme og kapitalisme. Men ingen har seriøst funnet ut om dette passer på den islamske verden.

Min tese er at Islam gjenspeiler et samfunn — et økonomisk system — som vi ikke har forstått. Det spesielle ved Midt-Østen er at de før-koloniale produksjonsforholda ikke var føydale. Det slås fast i så forskjellige kilder som «Cambridge History of Islam» og bøkene til Samir Amin. Den dominerende produksjonsform som ga samfunnet karakter var ikke føydalisme. I hundrer av år var den dominerende økonomiske produksjonsform i Midt-Østen handel. Midt-Østen var handelsamfunn, mens Europa var føydalt.

Linstad: Den dominerende produksjonsformen i Midt-Østen var ikke føydalisme. I hundrer av år var den dominerende økonomiske produksjonsform i Midt-Østen handel.

Helt fram til midten av forrige århundre var den overveiende delen av jorda i det islamske Midt-Østen statlig, eller kollektivt eid. Privat eiendomsrett til jorda var unntak. Jorda ble disponert og brukt kollektivt: av stammer, klanner, familier og landsbyer. Skatt ble betalt kollektivt. Jorda var heller ikke det dominerende produksjonsforhold. Det var ikke jorda som i første rekke ga rikdom.

BOU: — Islam er ikke noe produksjonssystem. På samme måte som Norge ikke har hatt reindyrka føydalisme, har også landa i Midt-Østen hatt sin egen særegne utvikling. I klassisk islamsk tid, fra år 600 til år 1000, fantes det elementer av ulike produksjonsforhold: Føydalisme, sentralt statseie av all jord og slavedrift. Disse spilte ulik sterk rolle til ulike tider. Dessuten var verdenshandelen som gikk gjennom det islamske området helt avgjørende som finansielt grunnlag for hers-

kerklassen. Koranen og andre islamske skrifter er bare *gjenspeilinger* av produksjons- og samfunnsforholda ved at de gir regler for behandling av slaver, økonomiske transaksjoner o.l.

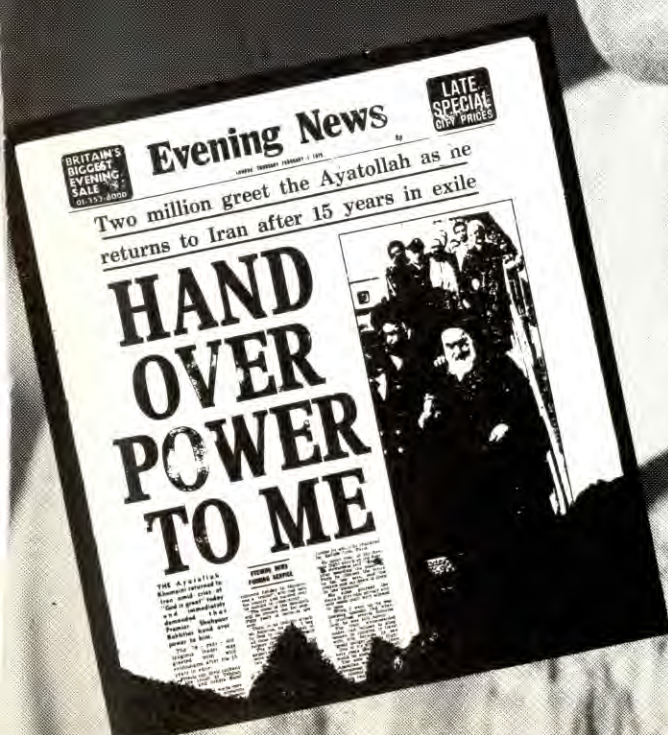
TL: — Engels beskriver situasjonen i Europa når han sier at det var middelalderens livegne som var kimen til by-småborgerne i de første byene, og som deretter utvikla seg til borgerne. I Midt-Østen hadde man fra første øyeblikk et handelsborgerskap. Vi ser den forskjellen i byenes beliggenhet. I Europa oppsto byene som sentra mellom forskjellige produksjonsheter, mellom fjellene og slettene, mellom sjøene og innlandet. Men i Midt-Østen var byene lokalisert på knutepunktene mellom de store karavanene og handelsveiene. Jeg tror Islam har sin bakgrunn i et produksjonssystem som Vesten — enn si marxister — ennå ikke har forstått.

BOU: — Noe av det du sier om det gamle samfunnet virker som om du mener det var et samfunn uten klassekonflikter. Når du snakker om at handelen var kollektivt eid etc. Men poenget er vel at klasseforholda var annerledes.

— Rikdommene i Bagdad bygde ikke på utbytting av en egen jordbruksbefolkning, men kom fra den internasjonale handelen. Men det betyr ikke at det ikke fantes en utbytta jordbruksbefolkning. Detaljene i dette forholdet er for lite analysert, men du har en tendens til å avvise marxismens gyldighet fordi de konkrete analysene ikke er foretatt.

TL: Hvilke motsigelser fantes i det islamske handelssamfunnet? Hva slags type samfunn ville det vokst over i, om det hade fått utvikle seg naturlig uten å bli påtvinget kolonialismen? Ville det ført fram til et annet samfunn? Det vet vi ingenting om inntil det islamske samfunnet blir grundig undersøkt. Vesten hindret en slik utvikling ved å påtvinge et kolonialistisk, imperialistisk system. Verre er det kanskje at også visse av Vestens «marxister» — euro-marxistene — vil påtvinge Midt-Østen det samme systemet. De støtter opp om «progressive», «radikalere», «sosialister», «arbeiderklassen» etc. De ser Midt-Østen som et speilbilde av sin verden.

Sjahan i Iran ble styrtet og måtte flykte. Et nytt samfunn er nå i ferd med å ta form. Men hva slags karakter har det nye samfunnet? Hvordan vurderer vestlige intellektuelle islam som politisk faktor i dagens verden? Bildet viser Sjahan. Innfelt en orside fra en engelsk avis rett etter at Khomeini kom tilbake etter 15 år i eksil.

Men det islamske Midt-Østen har sitt eget system, og må gå sin egen vei.

Gammel og nytt

BOU: — Samfunnsforholda i Midt-Østen i dag er preget av kapitalistiske produksjonsforhold. Jordbruket er innretta på eksport. Det gamle opprinnelige samfunnet kan ikke fungere i dag. Mener Linstad at massene i Midt-Østen skal gi opp kampen for et sosialistisk samfunn i et forsøk på å finne tilbake til det gamle samfunnets røtter?

TL: — Det som er viktig for meg er at vi må skjønne dette gamle tradisjonelle samfunnet. Midt-Østen må finne veien tilbake til det tradisjonelle som var der før imperialismen og kolonialismen påtvang dem en ny produksjonsmåte. Og dette gamle samfunnet lever fremdeles. To samfunn lever side om side. Er dette — som mange progressive hevder — bare en motsetning mellom gammelt og nytt?

BOU: — Det gamle islamske samfunnet fødte kanskje 2 millioner i Egypt. Den som får makta nå står overfor problemet med å fø 50 millioner! Muslim, eller ikke, om folket skal løse sine brennende behov i dag, må de skape helt nye produksjonsforhold, ikke gå tilbake til naturalhusholdet.

TL: — Hvis det er en egen produksjonsmåte, så finnes det *egne* lovmes-sigheter i dette samfunnet. Og vi ser nå tendenser til at man finner tilbake til denne produksjonsmåten, og til dens overbygning. *Og det er progressivt!* Det er spesielt progressivt når Vesten står og banker på døra.

BOU: — Men i dag bygger jo ikke økonomien på handelsborgerskapet. Og det blir derfor utopisk å gjenopprette den gamle produksjonsmåten. Hvilke sider ved det gamle samfunnet gir forutsetninger for videreutvikling i dag,

Mor og barn på vei ut fra moskeen i Meshed, Nordøst-Iran. Mange pilgrimmer og besøken-de valfarter hit hvert år fra Iran og den Shii-islamske verden ellers. Utvik mener Linstad blir kulturrelativist i sitt ønske om å forstå Islam. Linstad mener vi må forsøke å tenke litt nytt, og ikke glemme at marxismen er en vestlig ideologi og at Marx var prega av sin samtids syn på sivilisasjon og barbari.

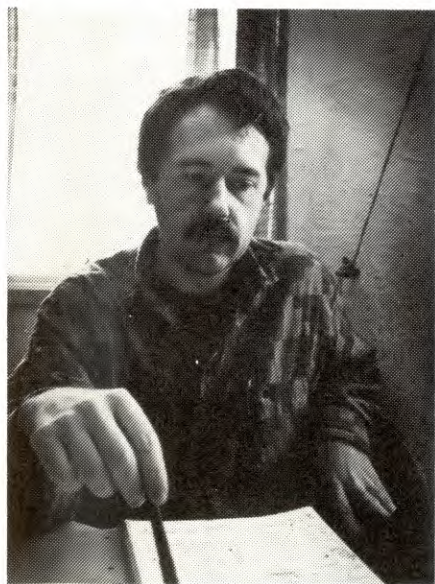
ISLAM

trekk som ikke er prega av dårlige sider ved Vesten?

Marxistene

TL: — Det er her radikale i Vesten tar feil. De har en grenseløs beundring for det nye uten å skjønne at den virkelige utviklinga må skje på det gamle samfunnets premisser. Det viktigste for oss er å støtte folk på sitt eget grunnlag, ikke det europeiske.

BOU: — Det er et problem at marxister i Midt-Østen har blikket retta mot vest, eller øst, og ikke mot sin egen befolkning. Skal marxister få oppslutning må de forene seg med de breie lag av arbeidere og bønder, slik det f.eks. er gjort i Kina og på Filippinene. Det finnes basis for en folkelig marxistisk bevegelse i Midt-Østen i dag.

Bjørn-Olav Utvik

Utgangspunktet for Iran og andre land er å finne sin egen utvikling på basis av sin egen historie. Men dette må ikke gjøre oss blinde for de svære begrensningene Islam har som opprørs-ideologi. Hva med folk som tilhører andre religioner? I Egypt er det 10 millioner koptiske kristne, i Libanon er halve befolkninga kristne. Hva med kvinnene? Islam blir aktivt brukt for å snaksjonere synet på kvinnen som annenrangs i forhold til menn, og for å

stenge henne ute fra de fleste områder i samfunnet. Og hva med sosial undertrykking? Islams ideal er ikke oppheving av klassene, men veldedighet: den rikes plikt til å «dele med» de fattige. I Iran pågår det en hard kamp om jord som bøndene okkuperte under revolusjonen og som godseierne vil ha tilbake med henvisning til at Islam beskytter eiendomsretten.

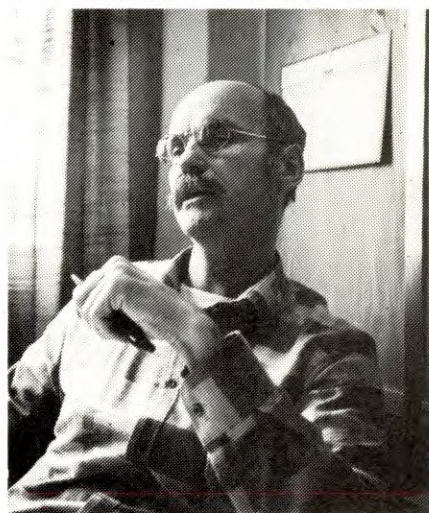
Linstad blir kulturrelativist i en Kiplingsk forestilling om at øst er øst og vest er vest og aldri skal de to forenes. Jeg synes dette blir mystifiserende og skaper uklarhet. Det stenger både for innsikt, kommunikasjon og forsøk på en marxistiske analyse.

TL: — Ærlig talt, la oss et øyeblikk slippe litt av taket i det gamle og forsøke å tenke nytt. Vi er vel enige i at marxismen er en europeisk ideologi, oppstått på en analyse først og fremst av Europa? Marx var også barn av sin tid. Han omtalte Europa som den siviliserte verden, og resten som «barbarisk» og «halvbarbarisk», slik det står i Manifestet. Han sa om folk utenfor Europa at de «ikke kan representere seg selv, men må bli representert». Han mente England i India måtte «utrade» det asiatiske samfunn og legge grunnlag for «et vestlig». Dels gjen-speiler dette det rådende synet i Europa på denne tida, men det følger også av sider ved den marxistiske ideologien. Som at historia følger de fem utviklingsstadiene og at det «tilbakeleggende» India derfor snarest må opp på «vårt» utviklingstrinn. Hva da med det «føydale» Midt-Østen? Fins det ingen egen utviklingsvei?

— *Samir Amin skriver at den tredje verden er i en desperat mangel på ideologier som kan bidra til å føre massenes kamp til seier. Representerer kampen for å finne tilbake til den tredje verdens røtter, politisk, kulturelt og økonomisk, en slik ideologi og en alternativ strategi for massene i den tredje verden?*

TL: — Oppsøk et hvilket som helst land i Midt-Østen, og du vil se at det er to typer samfunn under ett og samme tak. Det er det tradisjonelle egne, og det «nye», påtvungne og «moderne». Det gjelder i økonomi, kultur og vitenskap. Min tese er at revolusjonære må

gripe fatt i det tradisjonelle og arbeide ut fra det, snarere enn som «venstre» i Europa — å la seg besnære av det «moderne» i disse landa. Det holder ikke å sitte her å introdusere sosialismen —

Trond Linstad

utviklinga må springe ut av deres egen virkelighet.

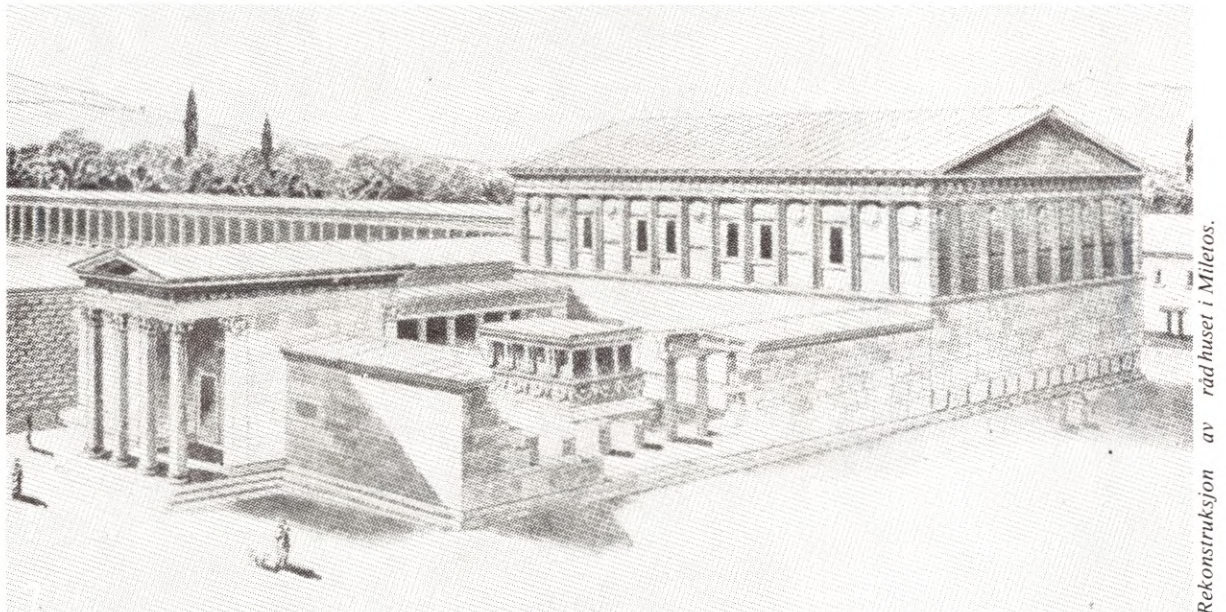
BOU: — Men massene i Midt-Østen har ikke så lang tid på seg. Islamsk eller ikke islamsk — de må skape noe nytt. En ting er å støtte folk på deres egne premisser — en annen ting er å ikke undersøke motsigelser som eksisterer i samfunnet. Da vil vi bli tatt på senga. Vi må f.eks. analysere de indre sosiale kreftene for å skjønne hvilken retning utviklinga går. Linstad blir endimensjonal i sin søken etter det opprinnelige og den ensidige interessen for Irans anti-imperialisme.

TL: — Jeg er enig i behovet for analyser, det er nettopp hva jeg etterlyser. Men de må bygges på Midt-Østens egne forutsetninger. Og som sagt: la oss ikke stivne i det gamle tillærte, men våge å stille oss åpne for det nye, for utvikling.

Det er et faktum at marxister av typen Røde Fanes lesere knapt finnes lenger i landa i Midt-Østen. Jeg har gjennom 10-15 år kjent ganske mange av dem. De klarte aldri å gro røtter i sine samfunn, men forble et vestlig element. I dag har de fleste — som fortsatt kan drømme — gått inn i den islamske bevegelsen. Og dét er i hvert fall et tankekors. □

FILOSOFI

O trent 500 år før vår tidsregning begynte, utvikla den greske filosofen Heraklit tanker som står den dialektiske materialismen nær. I hans skrifter føres ideen om motsetningenes enhet og kamp fram som en almann bevegelseslov for naturen, samfunnet og tenkinga. Heraklit hevda blant annet at krig er rettferdig, og bruddstykkene fra hans skrifter inneholder en skarp polemikk mot kompromisser og samfunnsfred.

HERAKLIT

Av Anders Nilsson

I det drøye hundretalls utdrag som er bevart av den boka Heraklit skrev, finnes det også en kritikk av idealismen slik den kom til uttrykk i religionen og politikken.

Dette betyr ikke at Heraklit var en sosialist av noe slag. Ideer er avspeilinger av verden slik den framstår for menneskene gjennom samfunnsmessig praksis,

økonomiske produksjon og klassekamp. I Heraklits verden fins verken arbeiderklassen eller kapitalistisk industri. Tanken på sosialisme av moderne slag i antikkens Grekenland er anakronistisk og absurd.

Myten om Hellas

Likevel fantes det arbeidende- og herskende klasser, og

den tida Heraklit levde i var ei tid med omfattende sosiale forandringer og akutte klassekamper. Hans tanker kan naturligvis ikke forstås adskilt fra den samfunnsmessige virkeligheten som forma de. Men for en europeer er det problematisk. For myten om Hellas har i noen århundre vært en ideologi om europeisk overlegenhet; der frigjorde frihetens ånd seg fra det asiatiske stillestående tyranni. Dagens historikere uttrykker seg ikke alltid like bombastisk, men antikkens Grekenland er fortsatt en tumleplass for eurosentrerte ideologier, og myten om Hellas forvrenger ennå de euroasiatiske kontinentenes historie.

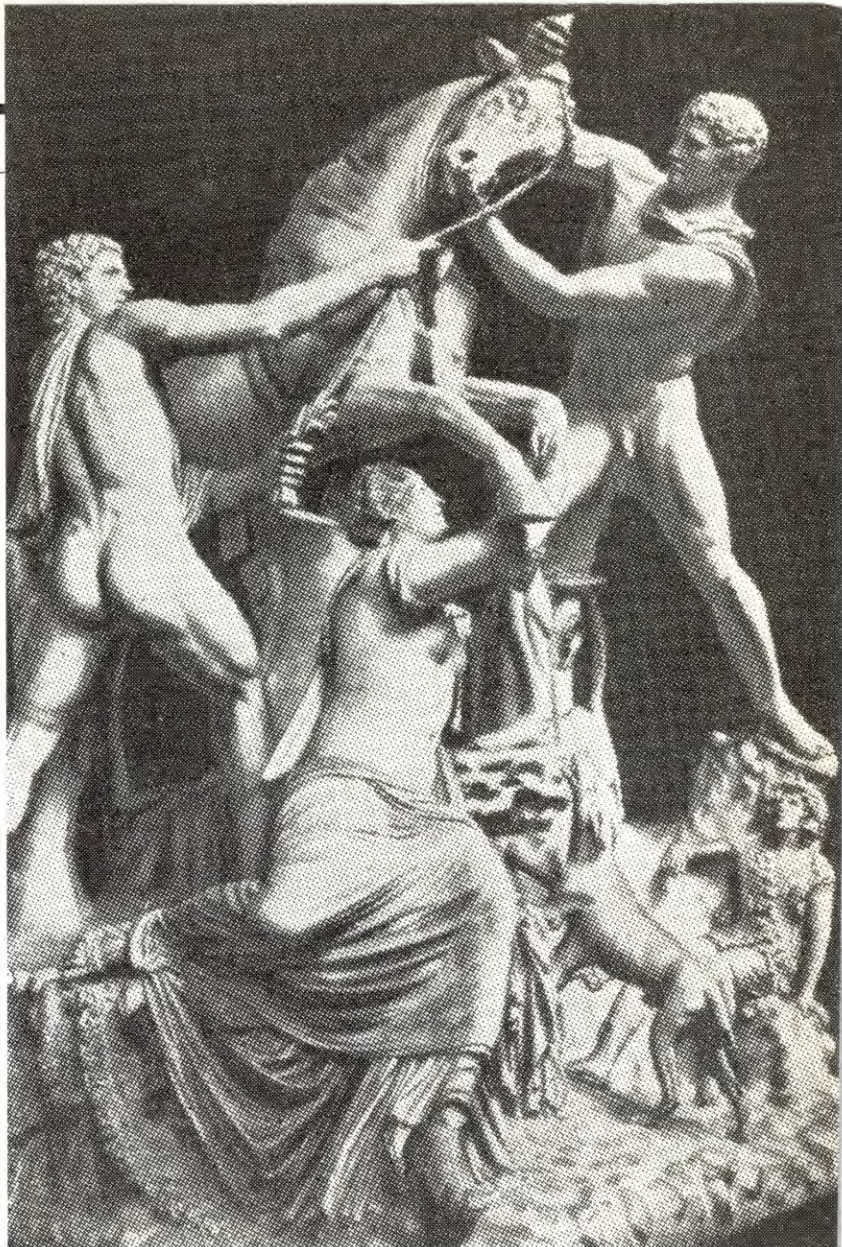
Ideologisk og materielt ble grekerne formidlere mellom, på den ene sida de utvikla flod-sivilisasjonene i Vest-Asia og Nildalen som levde i hver sin periferi, og på den andre sida bygdene langs Middelhavet og Svartehavets kyster. I Mesopotamia hadde måleenheten *shekel* for sølv blitt en forløper for penningen, men gjennombruddet ble blokkert, kanskje først og fremst av den teokratiske statens regulering av produktenes fordeling. I det primitive Grekenland fantes det ingen Ziggurater (trappetrinns-pyramider) eller pyramider. Det var på den enkle møteplassen, torget, (*agora*) som lå i samfunnets sentrum, folk samla seg for å ta beslutninger og bytte produkter.

Krig og fred

Proessen som skapte gjennombruddet for mynten, og håndverkets og jordbrukets kommersialisering, sprengte også det gamle slekssamfunnet i Grekenland sønder og sammen. Den tidligere krigeradelen ble et jordeiende aristokrati, der noen oppkomlinger trengte seg inn og andre ble deklassifisert. Bøndene blei satt i skyld og utarma. Mennesker som tidligere var forent av slektsbånd havna i uungåelige konflikter. I eierklassen sloss de om makta og rikdommen, samtidig som massene av utarma bønder samla seg og stilte stadig mer militante krav i forhold til jord og avskrivning av gjeld. De greske småstatene av land og byer forvandla seg gjennom noen generasjoner til arenaer for voldsomme indre stridigheter.

Folk ville ha fred, men nødvendighet tvang dem til kamp, og striden forplanta seg ut over i slektsledda: Menneskene blei født til innbyrdes strid uavhengig av deres vilje. Hvordan skal disse stridighetene bilegges og harmonien gjenopprettes?

— Omtrent sånn stilles spørsmåla i de store tragediene fra denne tida. I Athen blei alle metoder prøvd. Etter Ceylons kuppforsøk på midten på 600-tallet før vår tidsregning, og i de etterfølgende stridighetene, blei gravene endevendt og beinknoklene etter de som hadde forbrutt seg mot gudene landsforvist sammen med etterkommerne. Men stridighetene brøt fram på nytt. Drakon forsøkte å bilegge dem med lover, og Solon med en forsiktig kompromiss-politikk mellom de rike og fattige. Peisistratos tillot stats-understøttelse av bøndene, men ingenting var tilstrekkelig. Den mest

Den farnesiske okse.

radikale løsninga blei foreslått av Aiskylos i Orestien, der Pelops-slekta's innbyrdes stridigheter blei bilagt av aeropagdomstolen i det demokratiske Athen etter at både folketroens erinnyer (hevgudinner) og Apollos mislyktes med å skape rettferdighet. I den demokratiske staten skulle det gamle egalitære bondesamfunnet gjenopprettes i politiske former.

Strid er rettferdig

Kleisthenes forfatning som blei innført etter en folke-reising i Aten åra 508-507 før vår tidsregning er det eksempel vi kjenner best. Men når de demokratiske bevegelsene seira eller tvang fram kompromisser, som for eksempel de pytagoreisk styrte statene på Sicilia, økte omfanget av slaveriet. På grunn av de tilbakestående produktivkreftene var det i det primitive Grekenland bare mulig med en falsk og illusorisk harmoni på masse-slaveriets grunn. Noen århundre seinere skulle

FILOSOFI

Gammel fisker. Romersk kopi etter aleksandrisk original.

Aristoteles konstatere at avskaffinga av slaveriet først var mulig når det blir konstruert automater for alt tjenende arbeid.

Det var mot denne bakgrunnen Heraklit skreiv:

«Det er nødvendig å innse at krig er en fellessak og strid er rettferdig, og at alt blir til og får hva som er nødvendig gjennom strid.» (D 80)

Han tar ikke stilling for de rike eller for de fattige, han tar stilling til striden i mellom dem. I utdragene fins det en skarp polemikk mot all kompromissteorier om samfunnsfred:

«De har ikke forstått hvordan det som svinger med seg selv er i overensstemmelse: motbevegelsens harmoni, som buen og lyren.» (???) (D 51).

Ut fra dette standpunktet, kondisjonert av samfunnsforholdene, ser Heraklit ordninga i Kosmos, naturen, samfunnet og tenkinga som en universell enhet av motsetningenes kamp. Det fins ett drøyt hundretall utdrag av den boka han skreiv, der han behandla verdensaltet, religionen og politikken. Også hans ord er forma i følge universaliteten: De er på samme måte som verden motsigelsesfulle, og det gjemmer seg alltid noe under skallet. Orda, *logos*, står i et dialektisk forhold til det de speiler. La oss for eksempelets skyld granske et utdrag litt nærmere:

«Tiden er et barn som leker, spillende pessoi; Kongemakten er barnets.» (D 52)

Pessoi var et spill som ligna på sjakk. I et annet utdrag skriver Heraklit at menneskenes motiver er leketøy for barn (D70). Et annet sted at menneskenes tenking ikke stemmer overens med hva de deltar i, de innser ikke hva de skjuler. (D17). Ennå tilhører kongemakta, den ordna makta, barnet. Skjønt sjøl om mennesker ikke innser den virkelige konsekvensene av sine handlinger, så handler de etter lover som «trenger igjennom alt» (D 114). Og det er menneskene som handler og utøver makta, ikke lovene. De spiller pessoi, dvs utkjemper en strid. «Tiden», *Sion* kan bety «livstid» dvs et menneske, men også tiden i alminnelighet, og dermed utvides meningen til også å gjelde handelsutviklingen overhodet, for naturen og samfunnet, i *Kosmos*, den ordna verden der «rasjonaliteten er felles for alle og alt» (D 113) og «alt styres gjennom alt». (D41)

Enhet og kamp

Aion, tiden, kan imidlertid også bety «generasjon», og Heraklit berører i dette utdraget også et tema som er stadig tilbakevendende i flere andre: Liv og død. I polimikk mot Pytagoras sin mystiske sjelevandrings-lære og orfiske forestillinger om et liv etter dette i, prototyper til kristendommens himmel og helvete, hevda Heraklit at døden fins skilt fra livet. Også her råder motsetningenes enhet og kamp. Døden er livets motsats i ett stadig kretsløp der generasjonene avløser hverandre. Noe dødsrike fins ikke.

Pais, barn, kan nemlig også bety sønn. Og leker, som på gresk heter *paizo*, er praktisk talt likelydende med *paizo*, futurum av «slå til», anvende våpen, jage bort. «Kongemakten», *basileie*, er den arvelige, legitime, lovlige makten i motsetning til *Tyrannis* den utbytende makten. En generasjon, er en sønn som i sin tilblivelse dømmer foreldra til døden for at livet skal bestå. Han utbytter livet, griper makta med våpen — legitimt — etter naturens lover, en motsigelse i Heraklits smak.

Ytterligere en lesning kan foretas. Tidligere har jeg sitert at krig er en felles sak og strid er rettferdig. Heraklit henspelt på en strofe av Homeros om at krigen (Euyolios) rammer alle likt, den som dreper og den som dør. Det gjelder sønnen som dreper foreldrene. Men det gjelder også de som dreper i andre strider. Et annet utdrag lyder:

Krigen er faderen til alt og konge over alt.en del har det gjort til slaver (doulos), andre frie. (D 53)

La oss vende tilbake til barnet som leker. *Pais* var frekvent også i en tredje betydning: Tjener eller slave. Tiden er en slave som skal gripe til våpnene. □

(Samtlige sitat er oversatt fra gresk av artikelforfatteren og D-M henviser til Diels-Krautz).